

**МУЗЕЈ
СРПСКЕ
МЕДИЦИНЕ
СРПСКОГ
ЛЕКАРСКОГ
ДРУШТВА**

Српско лекарско друштво, основано иницијативом заслужног здравственог, друштвеног и културног радника, младог војног лекара дра Владана Борђевића 1872. године, уз припомоћ петнаест ондашњих београдских лекара, забележило је током свога плодног рада низ успеха и тековина. Поред непрекидног стручног и научног усавршавања на сталним и повременим састанцима и годишњим скупштинама, и поред стварања и развијања наше медицинске књижевности преко чланака и студија објављиваних у друштвеном часопису „Српском архиву за целокупно лекарство”, основаном 1874. године, такође заслугом поменутог лекара, оно је издало и низ засебних публикација. Друштво је често излазило из ужег оквира свога рада, па је узимало иницијативу, давало сугестије и стављало на дневни ред и питања и проблеме од општег друштвеног, културног и националног значаја. Поред учествовања у здравственом просвећивању народа издавањем месечног часописа „Народно здравље”, под уредништвом дра Јована Данића, 1895—1914. године, оно је исто тако суделовало и при покретању и изради здравственог законодавства и оснивању многих здравствених установа. Најзначајнији успех у томе оно је показало: 1881. године у доношењу првог нашег санитетског закона, под руководством начелника грађанског санитета дра Владана Борђевића; 1919. године — у оснивању засебног Министарства здравља на челу с др Урошем Круљем. Дугогодишње залагање више чланова Друштва на челу с др Боком Николићем допринело је оснивању Медицинског факултета 1920. године. За његово оснивање више година заузимали су се др Милан Јовановић-Батут и, касније, првак хирург др Војислав Ј. Суботић и патолог Борђе Јовановић.

Српско лекарско друштво је разгранавало своју делатност и у другим правцима. У новије време, између два рата, оно је на заузимање више чланова управе на челу са председником др Момчилом Ивковићем, и његовим финансијским суделовањем, подигло вишеспратну зграду Лекарског дома на Зеленом венцу 1932. године. Она је саграђена на земљишту и

из задужбинских средстава великог добротвора, првог доктора медицине из Србије, 1855. године, начелника санитета кнез-Милошеве и кнез-Михаилове Србије, др Стеве Милосављевића. О томе говори и мермерна плоча с написом на њој изнад улазних врата у зграду.

У најновије време и ускоро по ослобођењу земље, Српско лекарско друштво постигло је нов напредак, који се огледа и у оснивању „Музеја српске медицине српског лекарског друштва.“ Та тековина, која је научног карактера, јер приказује и оживљује историјски развој српске медицинске културе, у исто време је и унутрашњи украс Лекарског дома. Музеј је изникло из послератног проширивања и продубљавања делатности Друштва, из његове разгранатије организације у виду оснивања специјалистичких секција у средишту рада и у виду подружница у скоро свима градовима у унутрашњости. Један од таквих нових огранака, двадесет седми по реду, представља „Секција за историју медицине и фармације Српског лекарског друштва“, која је образована 1950. године. Она је одмах по постанку ставила себи у задатак, да у низу предстојећих радова на проучавању и популаризацији српске медицинске културе приступи и оснивању музеја, архива и библиотеке у просторијама Лекарског дома. Започет после оснивања Секције прикупљањем сачуваних историјских докумената у породицама помрлих лекара, апотекара и других здравствених радника, тај задатак је после четворогодишњег марљивог рада био остварен. Захваљујући предусретљивости и материјалној помоћи Управног одбора Српског лекарског друштва, Управа секције успела је да на дан 6. новембра 1955. године отвори на свечан начин „Музеј српске медицине Српског лекарског друштва“ као и његову Библиотеку попуњену старим и ретким делима из наше медицинске прошлости, и Архиву, која садржи такође ретка сачувана документа старих и помрлих лекара, апотекара и других здравствених радника.

Поникао као обележје традиције и континуитета у раду на стварању музеја и заштити старина, Музеј српске медицине Српског лекарског друштва води порекло како од претходних лекарских, тако и од претходних природњачких музеја старог Београда.

*

Прва замисао и заметак оснивања природњачког музеја води порекло од колекционарске страсти која, као културна забава, као хоби, обузима изузетне појединце. У културним средиштима на европском Западу из те страсти поникле су давно прве природњачке збирке, а из њих су постали први државни природњачки музеји. Тако је било и у обновљеној српској држави, кад се она после оба устанка почела економски и културно подизати и стварати своје прве културне установе. Кнез Милош зажеleo је да сазна 1835. године која и каква су рудна блага у нашој земљи. Тога ради, позвао је у Србију саксонског стручњака-инжењера фрајхера фон Хердера, синовца знаменитог немачког књижевника истог презимена, и замолио га да испита нашу земљу у том погледу. Он је тај налог радо прихватио, па је исте године пропутовао нашу земљу унакрст и марљиво и зналачки обавио посао. По завршетку рада објавио је у Београду на српскохрватском, а следеће године у Пешти на немачком језику, књижицу „Рударско путовање кроз Србију по налогу књажевско-српске Владе, предузето 1835. године.“ На путовању прикупио је повећу збирку минерала, међу њима и нов минерал, који је назвао „милошин“, па је пред одлазак један део те збирке поклонио кнезу. Њу је кнез чувао у свом конаку у Крагујевцу, па кад је крајем 1838. године крагујевачка гимназија „возвишена“ на степен

„лицеума или великог училишта”, предао је збирку тој новој школи на употребу у научне и наставне сврхе. По премештају у Београд 1842. године. Лицеј је ту збирку такође пренео, и она је послужила као први прилог и подстицај за стварање минералошко-петрографске збирке у Лицеју, а касније и за стварање такве збирке у основаном Народном музеју.

Мисао о оснивању музеја поникла је такође посредно и случајно. Друштво србске словесности, ускоро после свог постанка 1842. године, откупило је нумизматичку збирку владике Лукијана Мушицког, а Попечитељство просвјешченија (Министарство просвете) на заузимање начелника Јована Стерије Поповића разаслало је окружним начелницима распис да прикупљају по земљи свакојаке старине, нарочито новце, и да све прикупљене предмете шаљу том попечитељству на чување. Исто Попечитељство откупило је 1850. године један део старина и ретких предмета, чуваних у „Хранилици стварних старина” Друштва србске словесности. Попечитељство је учинило 1853. године још један корак у истом смислу. Оно је издејствовало преко надлежног Државног совјета да сва државна надлештва и установе, које чувају ма какве старине (старе књиге, рукописе, новце) и друге ретке предмете, уступе све то Попечитељству, и оно је исте године основало Библиотеку и одређеном библиотекару ставило у дужност да чува све те прикупљене старине и реткости.

Првобитно стање те приметне установе остало је исто за време прве двојице одређених библиотекара, Филипа Николића и Буре Даничића, све до 1860. године, када је за првог указног чувара основаног Музеја постављен заузимљиви и смишљени Јанко Шафарик, који је стварно и основао музеј. Он је први средио прикупљени и растурени музејски материјал, после пресељења Библиотеке и Музеја 1863. године у просторије тек сази даног „Капетан-Мишиног здања”, задужбине бродског капетана на Дунаву, Мише Анастасијевића. Створено ново стање остало је непромењено за време каснијих чувара музеја, Стојана Новаковића, Јована Бошковића и архимандрита Нићифора Дучића. Законом о Народној библиотеци, донетим 1881. године, стање је измењено утолико, што је Музеј одвојен од Народне библиотеке, и под називом „Народни музеј” добио самосталног чувара у личности професора археологије на Великој школи М. Валтровића, који је јако унапредио музеј, нарочито после оснивања Археолошког друштва 1883. године. Истим законом образован је нарочити Одбор са задатком, да се стара о унапређивању Музеја, а после оснивања Српске академије наука 1886. године, тај задатак пренет је на Академију, у чији је састав и надлежност укључен Народни музеј.

Заузимањем Академије и на њен предлог, Народни музеј је издвојен 1887. године у засебну установу. Одвојен од Народне библиотеке, која је такође постала самостална установа, он је тиме добио и самосталан буџет, а 1892. године, после спајања Академије са Српским ученим друштвом, обогатен је уступљеном збирком тога Друштва. Крајем исте године, због увећаних збирки и недовољног смештајног простора, Народни музеј преселио се у две куће на спрат на месту садање нове зграде Универзитета на Студентском тргу, али због тога што није било стручног особља, био је уређен и отворен за посетиоце тек 1904. године. У то време имао је мешовито обележје и више одељења, и то лапидаријум, праисторијске, римске, нумизматичке и историјске збирке, оружницу, галерију слика и етнографско одељење. Ово последње одељење издвојено је у засебан музеј, и под називом „Етнографски музеј” отворено је у задужбинској згради на спрат Стевче Михајловића, бившег председника владе кнеза Михаила, саграђеној на углу Бирчанинове и Милошеве улице. Исте године, у приземље те зграде

усељене су и прве збирке Природњачког музеја. Принављане дужи низ година упоредо и независно од Народног музеја, те збирке имају засебну и занимљиву прошлост, чије ћемо главне црте описати овде..

Природњачки музеј поникао је на Лицеју, а оснивач му је лекар, природњак и многозаслужни професор и научник др Јосиф Панчић. Постављен 1853. године на тој (онда нашој највишој) школи за професора ботанике, зоологије, минерологије и агрономије, поред дотадањег професора Вука Маринковића, који је задржао предмет физике, одмах је почео марљиво и истрајно уређивати при тој школи помоћну установу при катедри за извођење те вишепредметне наставе. Створену установу назвао је „Јестаственички кабинет“. Зачетак тог кабинета чиниле су природњачке збирке које је Панчић затекао на Лицеју. Једну такву збирку чинили су минералошко-петрографски предмети, које је кнез Милош добио од поменутог саксонског рударског инжењера, и које је поклонио Лицеју. Друга збирка имала је медицинско обележје, и с правом се може означити као први заметак и покушај стварања лекарског музеја у нашој земљи. Ту збирку сачињавале су „кости препотопних животиња и други знаменити природни предмети, који су се налазили најпре у конаку кнеза Милоша у Крагујевцу, па су касније пренети у Војну болницу, смештену у Палилулској касарни (прекопута Ботаничке баште) у Београду, да се тамо чувају и даље прикупљају“. Забележена тако кратко и недовољно јасно у данас реткој књизи професора гимназије Петра С. Павловића под насловом „О раду на подизању Јестаственичког музеја у Србији“, штампаној у Београду 1902. године, та друга збирка свакако је делом такође поклон, који су учинили први страни лекари на служби у нашој земљи, али већим делом има друго порекло. То потврђују посредно ови занимљиви забележени подаци о тој истој збирци.

„Србске новине“ од 1852. године, у броју 97, донеле су опширнији напис о уређењу у београдској Војној болници „Музеума реткости“, и изнеле и овај податак: „При Војној болници у Београду започето је неко заведеније које велике ползе (користи) обећава што ће не само поученију у лекарском смислу, но и развитку ума вообште служити. Започета је сирјеч у реченој болници још 1844. године збирка природни реткости, и што се сабрало то је смештено у једном одељењу под именом: „Музеум реткости“. Скупљено је до данас 300 предмета, између који само ћемо неке напоменути, а то су: теле без ногу, јагњећа глава с једним оком, јагње с једном главом два трупа и 8 ногу, пиле са три ноге, пола зуба окамењеног од 220 грама тежине. Собрани су предмети на три раздела разређени, од кои у првом стоје: изроди и наказе и болешћу на каковом човеку или на разној животињи произведена пројављења; у другом: разне животиње; у трећем: разне руде и камење“.

Др Владан Борђевић у првој књизи свога великог дела „Историја српског војног санитета“, објављеној 1879. године, на страни 780-ој износи још неке појединости о истом овом лекарском музеју. Он пише: „Године 1853, налазимо Височајше решење, да се из суме, која је буџетом одређена на изванредно лечење сиромашних болесника, може потрошити до 50 талира за набавку шпирта и нужних судова за „Музеум природни народни рједкости“, који је још 1844. године основан при београдској војној болници, и у коме је много препарата пропало због немања шпиритуса. У тај музеј слате су све „природне рједкости“ из целе земље, али као да дотичне личности по окрузима, нарочито окружни физикуси, којима беше стављено у дужност да истражују, прибирају и у музеј шаљу те реткости, несуче показале особитога интереса за те ствари, нити довољну енергију у прикупљању

тих реткости, јер Главни војни штаб ургира ту ствар код Попечитељства внутрени дјела, на ново меће на срце окружним лекарима бригу за тај музеј”.

Писац историчар додаје још и ове податке: „У Музеју је било у марту месецу 1852. године 288 комада реткости:

у оделенију патологическом 14 комада

у оделенију из царства животиња 56 комада

у оделенију из царства минералија 218 комада”.

Уз бројчане податке исти писац износи и ово објашњење: „Године 1854, вођена је повелика преписка о „Музеуму природних рједкости”. Ректор Лицеума, на предлог професора „Јестаствене историје” (др Панчића) тражио је да се та збирка уступи Јестаственичком кабинету Лицеја, где би се научно разделила, и где би се за наставу употребила у место, што овако са свим без користи лежи у војној болници. Попечитељство испрва није хтело да чује за уступање тог свог музеума Лицеју у сопственост, него је само одобравало да дотични професор, кад му треба за предавања, узима „на цедуљу” предмете, па после да их враћа; али, сад се умешало и Попечитељство правосудија и просвештенија за уступање збирке Лицеју, и при крају године као да је та драгоцену збирку пренесена у кабинет Лицеума”.

Писац свему изнетом додаје још и ова обавештења и своја разматрања о истом питању: „Врло су забавни и поучни спискови тих природних реткости, које су чуване у том нашем војно-лекарском музеуму”. Износећи и оцењујући тај списак, који је саставио штаб-хирург Ф. Бирг 1855. године, и који садржи махом ветеринарске аномалије и „разне производе на болести на тјелу човеческом и неколико фетуса”, он примера ради наводи и оваква објашњења у том списку, додајући понегде и своје примедбе на њих: „прасе једно мало, бело, пре времена опрашено”, са примедбом: „ове страшне реткости поклонили су штаб-хирурзи Шауенгл и Бирг”; „дрв повећи, наћен у живој јабуци”; „дрв помањи, наћен у једној постарој столици”; „глава од петла, који је три године у авлији г. Илије Гарашанина живио и ранио се, пак кад су га заклали, видело се да има испод капице неку форму рогова и на ногама 6 прста”, и овде са својом примедбом: „за ово обогаћење науке учинио се заслужним тадањи шеф санитета Др Линденмајер”... „и тај знаменити дан, сачуван за историју, је 26. мај 1853. године” — додаје од себе др Владан Борђевић: „мушко дјетенце од 3 мјесеца, добро је постројено, од неке младе жене побачено у следству нагле јарости”; „мушко дјетенце од 3 мјесеца од жене, која је више пута побацивала”, с примедбом такође др Владана Борђевића: „мебер се по ондашњој ембриологији већ у трећем месецу могло познати, шта је мушка, шта ли је женска страна.” Међу објашњењима музејских предмета има и оваких: „одсечена рука Петра Вуксановића из Грбице, окр. краг. ампутирао Константин Гадеша; „мокраћни камен у форми дуда, који је 1845. др Мајнерт извадио; „камен из жлезде пљувачне подјезичне, истурен без икаквих лекова и болова”; „глисте пантљикаш и округле”; „јаја кокошија са малим јајетом на врху”; „дјетенце у бешики од неке младе жене побачено”; „оток сланинав (липом), удаљио г. Будаји операцијом”; „јагње изгледајуће на форму кртице”; „маче са две главе”; „прасе без доње вилице”; „миш од мачке омачен или боље рећи окоћен.”

Из свију изложених података о постанку првих двеју природњачких збирки, које је др Панчић затекао, произилази као највероватније ово: збирка минералошко-петрографска, коју др Бирг у свом наведеном списку означава под насловом „минералија” и на броју 218-ом, свакако је Хердеров поклон кнезу, који је он можда у прво време предао Лицеју у Крагујевцу, а који је касније пренет у Београд. Као што се види из белешке у

„Србским новинама” и из списка др Бирга, ту збирку затекао је др Панчић 1853. године, при ступању на рад у Лицеју, у Београдској војној болници као саставни део болничког инвентара, и у њему „Музеума рједкости”. Друга збирка, коју помиње у свом списку др Бирг под рубриком „у одељенију патологическом и из царства животиња”, укупно 70 комада, по извештају др Владана Борђевића, „слата је из целе земље”, и њу су попуњавали „нарочито окружни физикуси, којима беше стављено у дужност, да истражују, прибирају и у музеј шаљу те реткости”.

Из чињенице да је „Главни штаб ургирао код Попечитељства внутрени дјела да се окружни лекари усрдније заузму за прикупљање и слање лекарског музејског материјала”, могло би се закључити још и то, да је тадашњи „штаб-лекар у Главном штабу”, др Емерих Линденмајер, био стварни оснивач тог нашег првог лекарског музеја у Београдској војној болници. Ово утолико пре, што је исти странац лекар у нашој служби био шеф и организатор најпре војног санитета, а од 1845. до 1859. године и грађанског санитета, и тиме као и другим многоструким и вредним радом на унапређењу наше здравствене службе стекао име великог пријатеља наше медицинске културе, напредног лекара и смишљеног новатора. Оснивање и унапређивање тог првог нашег природњачког, ветеринарског и лекарског музеја такође је његова значајна заслуга, јер је тај музеј одиграо велику улогу у развоју наше природњачке и медицинске мисли, пошто је дао основу и подстрек потоњем научном раду у тој области. Иако са извесним недостацима, који прате сваки нов и почетни рад, и који су својствени ондашњим нашим стручним знањима и друштвеним и културним приликама, показана иницијатива и уложени труд су драгоцен камен темељац за потоњу мисао о унапређивању природњачког и лекарског музеја у Београду. Зато, многозаслужни др Владан Борђевић није овде у праву, када о тој нашој првој лекарској збирци и првом нашем културном полету на заснивању лекарског музеја говори с потцењивањем и подсмехом, испуштајући тако из вида прескромне услове и средства у којима се та напредна, корисна и плодна културна установа зачала, и не одајући заслужно признање њеним творцима.

Професор др Панчић по ступању на рад у Лицеју брзо је увидео научни, наставни и васпитни значај затечених двеју збирки у „Музеуму рједкости”, па се зато својски заузео да их пренесе из војне болнице у своју школу, и да му оне послуже као прва грађа за оснивање његовог намераваног „Јестаственичког кабинета”. У томе је не само успео, већ је озбиљним и упорним радом на нашој науци и настави, све до своје смрти 1888. године, затечене и добијене у школску својину збирке у толикој мери допунно, преуредио и разграно, да је његов „Јестаственички кабинет” постао расадник не само свију потоњих ствараних природњачких и лекарских збирки и музеја, већ и свију наших потоњих научника и наставника на том пољу. Широке опште и стручне културе, и свеобухватан и плодан научни дух, он је од 1853. године на Лицеју, и од 1863. године на Великој школи, предавао и обрађивао ботанику, зоологију, минералогију и агрономију. У исто време, израдио је и издао наше прве уџбенике из наведена три предмета, и спремио прво коло својих ученика, лекара др Лазу Докића, који је 1878. године преузео од свог учитеља катедру зоологије, професора Јована Жујевића, који је 1880. године преузео катедру минералогије с геологијом, после чега се Панчић посветио највољенијој својој ботаници. Радећи неуморно на разним странама, као професор, наставник, васпитач, организатор научног и просветног рада, он је затечене две првобитне збирке и основани кабинет толико обогатио и разграно, да је при предаји катедре минералогије с геологијом своме ученику и наследнику издвојио

и уручио несравњено већу збирку него што је затекао, премда се том гра-ном науке најмање бавио. Исти његов ученик Јован Жујевић пише о томе у „Геолошким анализама Балканског полуострва”, у књизи II за 1880. годину и ово: „Од свог учитеља примио сам преко 1600 минерала, стена и петре-факата, а свега примерака, по гласу протокола о примопредаји, било је укупно 4086. Ако се одузме неколико стотина купљених примерака, остатак српског материјала готово је сав вредном руком Панчићевом у српској природи одабран и у школску збирку унет”. Пошто се посветио искључиво ботаници, он је поред разноврсног и плодног научног, наставног и васпитног рада први основао код нас ботаничку башту, најпре у дворишту Лицеја, затим на земљишту поред Дунава, а после поплаве на том земљишту 1888. године, у дворском врту у Палилули, званом „Јевремовац”. То земљиште је поклонио ондашњи владалац у научне сврхе које је Панчић предложио, а на посредовање и заузимање дворског лекара и писца прве књиге о нашем лековитом биљу, пуковника др Саве Петровића.

Поред Панчићевог заслужног рада и рада његових потоњих ученика, међу којима се истакао и лекар, ентомолог, палеоантрополог и зоолог др Бока П. Јовановић, професор зоологије на Великој школи последње десетине прошлог века, наследник др Лазе Докића после његове преране и изненадне смрти на одмору и лечењу од срчане болести у Абацији, рад на унапређивању природних наука и на умножавању природњачких збирки развијао се још и у другим створеним научним средиштима у Београду. Међу њима су били: Учено друштво, Геолошко друштво, Академија наука, Рударско одељење Министарства привреде, хемијске лабораторије, и то великошколска, државна и рударска. Захваљујући том целокупном и многогодишњем културном раду и научном напору, пред крај прошлог века створени су услови и средства за оснивање давно планираног и прижељкиваног „Природњачког музеја српске земље”. Иницијативу за остварење те значајне замисли узело је на себе Професорско друштво у Београду. Оно је своју намеру извело уз савлађивање многих тешкоћа, и то углавном овако.

Поводом смрти заслужног зоолога и лекара др Лазе Докића, Управа Професорског друштва на предлог два члана, ботаничара Живојина Јуришића и геолога Петра Павловића, одлучила је на седници 6. децембра 1893. године да уместо венца на одар покојника одвоји и преда 100 динара Управи фондова, и тиме отвори и води у њеним књигама „Фонд за подизање Јестаственичког музеја у Србији”. Томе примеру следовала је 1895. године и Управа Геолошког друштва, пошто је приложила и она такође извесну скромну суму у исту сврху. Крајем те године, Управа Професорског друштва обратила се писмом дванаесторици наших истакнутих природњака, међу њима и лекару зоологу др Боки П. Јовановићу, и замолила да се састану и пораде на остварењу замисли. Позвани природњаци брзо су се одазвали позиву и састали 17. децембра исте године у Ботаничком кабинету Велике Школе, па су после договора одлучили да се радо примају указане им почести и дужности, и изабрали за председника Иницијативног одбора професора геологије Јована Жујевића за благајника Живојина Јуришића и за пословођу професора Петра Павловића.

После одржане седнице, председник „Одбора за подизање Јестаственичког музеја” упутио је писмо министру просвете и црквених послова Љубомиру Ковачевићу, и у њему га подробно обавестио о намери и плану образованог Одбора. Пошто је образложио потребу оснивања таквог музеја, председник је у писму писао и ово: „Ову потребу нарочито су осећали професори Јестаственице на Великој Школи, који су својим збиркама, иако не још богатим, већ претрпани, те нити их могу сами обрађивати, нити

другоме за поуку припремити; зоолошке збирке су под туђим кровом рђаво и за скупу цену смештене; ботаничке су развојене на два места; важне геолошке збирке леже завијене по сандуцима, а Минеролошки кабинет не сме никоме да се покаже, толико је његов изглед недостојан Велике школе. Ручоваоци ових збирака чинили су више пута кораке да се добију простори за смештај и обраду збирака, и свагда су наилазили на добру вољу меродавних фактора. Али, немаштина с једне стране, и несталност у врховној управи просвете с друге стране, узрок су што стање музејских збирака не само да није боље, него је и горе, бар у оним одељцима који се умножавају. Стога су се представници Јестаственице на Великој Школи сложили са осталим природњацима у Београду, да покушају те да приватном иницијативом олакшају подизање Музеја за природу српских земаља." Пошто је додао на крају писма, да су „сви чланови Одбора проникнути уверењем да у овом послу главна улога припада државним органима", и да би се „чланови Одбора драговољно старали за све припреме кад би добили министрово овлашћење", председник је завршио писмо овако: „Чланови Одбора су уверени, да би се све припреме за подизање Јестаственичког музеја извршиле и добро и на време, када би их господ. Министар поверио нарочитој Комисији, која би била овлашћена да Вам чини предлоге, и да као Ваш орган предузима све кораке за подизање овог Музеја."

Два дана после предаје писма, министар је актом известио председника Одбора, да у свему усваја његове разлоге и предлоге, па је одобрио оснивање Одбора и Фонда, образовао тражену Комисију на челу с професором Јованом Жујевићем, и цео предузети посао ставио под заштиту Српске академије наука.

На другом редовном састанку Одбора, одржаном 21. децембра исте године, пошто је прочитано министрово писмо „с великим допадањем", прешло се на одређене послове: замољен је Живан Живановић, да се обавести у Управи фондова о застарелим фондовима и начину како би се до њих дошло у корист оснивања „Музеја српске земље"; замољен је и др Бока П, Јовановић да се распита не би ли Коларчев фонд могао помоћи подизање Музеја; најзад, дотакнута су и друга нека пословна питања.

На трећој седници Одбора, одржаној 29. децембра те године, усвојен је израђени „Нацрт поклича за оснивање Музеја српске земље". Њега је саставио Председник, и он је једногласно усвојен, умножен и растурен по свима нашим градовима. Поклич се завршавао позивом „да се прикупљају новчани прилози за подизање Дома и прилога за збирке Музеја."

Поклич је био свесрдно прихваћен у јавности. Сви српски дневни листови и сви часописи донели су га у целини, пропратили топлим и одушевљеним препорукама. На челу тог заталасаног покрета стајала је „Српска застава". Она је поводом саопштеног поклича донела и два одушевљена и опширнија чланка, и у њима упутила оштре прекоре нашој успаваној културној јавности.

У првом чланку од 25. децембра 1895. године и под насловом „Природњачки Дом или Јестаственички музеј у Београду", писала је поред осталог: „Сви који су походили велике европске престонице и друге културне центре виђали су огромна кровишта научна, прибрана од предмета природних из свог завичаја и из целе земље. Кабинети, анатомски, зоолошки, ботанички, минералогски, палеонтолошки итд. увек су места где уман човек налази и поуке и забаве, центри одакле излазе велике научне истине, места где се остављају кључеви природе, којима „господар природе, човек, откључава тајне закона природних." А у нас? И у нас има материјала. Толике године доноси се све то и смешта на гомилу. Велика Школа крчи пуна тих донесених, набављених поклоњених или разменом стечених пред-

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICO-PHILOSOPHICA

EXHIBENS

MODVM

QVO

AFFECTVS ANIMI
IN CORPVS HVMANVM AGVNT
GENERATIM

QVAM

SVB AVSPICHS SVMMI NVMINIS

ATQVE

CONSENSV GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS AC PRIVILEGIIS
SOLEMMI RITV CAPESSENDIS

DIE XII. OCTOBRIS A. R. S. M DCC LVII.

HORIS LOCOQVE SOLITIS

PVBLICE PROPVGNABIT

IOANNES APOSTOLOVIC

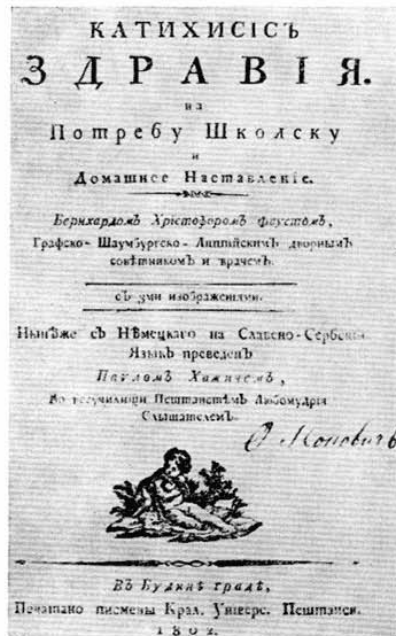
BVDA SERBVS.

LITTERIS CVRTIANIS.

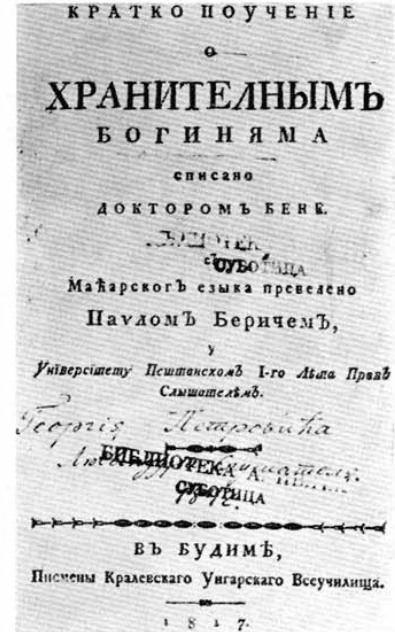
ДИПЛОМА ЈОВАНА АПОСТОЛОВИЋА ИЗ НОВОГ САДА, ПРВОГ СРПСКОГ ДОКТОРА МЕДИЦИНЕ.

LE DIPLOME DE JOVAN APOSTOLOVIC, DE NOVI SAD, PREMIER MEDECIN EN SERBIE.

НАЈСТАРИЈА КЊИГА О ЧУВАЊУ
ЗДРАВЉА НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ.

LA PLUS ANCIEN LIVRE SUR LA
SANTÉ ECRIT EN SERBE.

ПРВО УПУТСТВО О ПЕЦАОВАЊУ
ПРОТИВЪ ВЕЛИКИХЪ БОГИЊА.

PREMIERE INSTRUCTION SUR LA
VACCINATION CONTRE LA
VARIOLE.

ПРИРУЧНИКЪ О УКАЗИВАЊУ ХИТНЕ
ЛЕКАРСКЕ ПОМОБИ.

MEMENTO DU PREMIER SECOURS
MEDICAL.

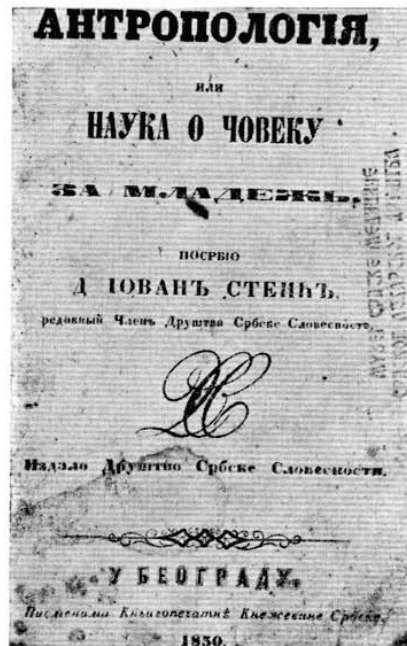

„ПРАВИЛА ПРОТИВЪ КОЛЕРЕ“.

„LES REGLES CONTRE LE
CHOLERA.“

УЧБЕНИК ИЗ ЈЕСТАСТВЕНИЦЕ.
MANUEL DES SCIENCES NATU-
RELLES.

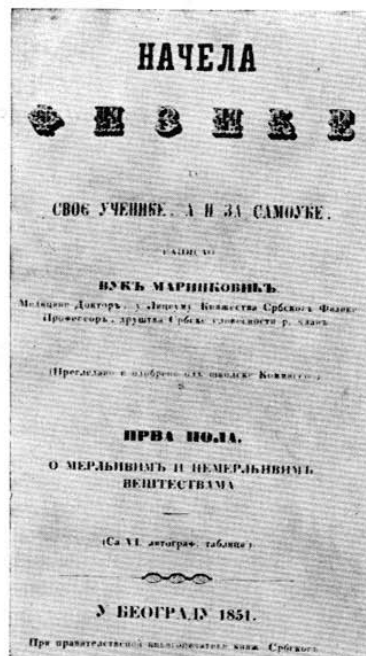

„КЊИГА О ЧОВЕКУ“ ОД ДР ЈО-
ВАНА СТЕЈИЧА, ПРВОГ СРБИНА
ЛЕКАРА У КНЕЗ МИЛОШЕВОЈ
СРБИЈИ.

„LE LIVRE SUR L'HOMME“ DE
DR JOVAN STEJIC, PREMIER ME
DECIN SERBE DANS LA SERBIE
DU PRINCE MILOS.

УЧБЕНИК ЗА ВОЈНЕ БОЛНИЧАРЕ
MEMENTO POUR LES INFIRMIERS
MILITAIRES

ПРВИ НАШ УЧБЕНИК ФИЗИКЕ.
LE PREMIER MANUEL DE PHY-
SIQUE.

УРЕДБЕНІЙ ДОДАТАКЪ

КЪ ПРАВИЛАМА ЗА КАЛАМЪЛЪНЪ БОГНИЯ.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИЧЪ

КНЯЗЪ СРБСКІЙ

СА СОГЛАСІЕМЪ СОВѢТА.

Поводомъ тѣмъ, што въ Попечительство Внутренній Дѣла показало, да се досадъ слабо усилвало у добротворномъ дѣлу каламѣлно кравлѣно богниа, то да бы се у напредакъ у томъ болѣ и уреднѣ напредовало, юнѣтъ смо, къ узаконѣнымъ правилама о каламѣлно богниа одъ 7. Юлія 1839. године ^{№ 47356.} _{Сл. 277.} слѣдуюће опредѣлани и опредѣлюемо:

1.) Сви Званѣнници и Чиновници, а равно и Свѣщенници и Кметови дужни ће быти, свакомъ даномъ приликомъ, а особито у пролеће и кадъ се годъ людске богниѣ повялоу, Уредбу, садржаваюћу правила о каламѣлно кравлѣно богниа, као добротворну намѣру Правительства народу своенки препоручивати, по којой оно единственно то жели и стара се на наибольій и најлакшій начинъ учинити, да младежъ и людство у напредакъ све маиѣ и маиѣ одъ богниа или велики краста болуе, страда и гине.

2.) А са свакимъ, кон се буде усудио, у народу говорити, да е каламѣлно кравлѣно богниа на дѣли бешполезно или и шкодливо, или кон ће, као неприятель бешполезногъ овогъ посла за народъ, когъ наговарати, да се противи Уредби за поменуто каламѣлно, поступиће се строго, као съ преступникомъ буди ков одъ најважнѣи и најшодешнѣи Уредба.

Свакій Свѣшеникъ, кон ће одъ оногъ времена непомскани и неполучивши горе поменуто свидѣльства, когъ вѣнчати, подъ строгій ће одговоръ кодъ своя надлежне Власти пасти.

8.) Званѣнничима, Свѣшеницима, Лѣкарима, и сеоскимъ Кметовима, кон бы се особито ревности у дѣлу каламѣлно богниа показали, датће се одъ стране Правительства похвала, а по обстоятельствомъ и пристонна награда.

7. Маја 1842. год. У Бѣограду.

(М. П.) **Михаилъ М. Обреновичъ** с. р.

Князь Сербскій.

УРЕДБА И ПРАВИЛА ЗА ПЕЛЦОВАЊЕ ПРОТИВЪ ВЕЛИКИХЪ БОГИЊА, КНЕЗА МИХАИЛА ОБРЕНОВИЧА ИЗ 1842. ГОДИНЕ.

LE DECRET — LOI ET LE REGLEMENT SUR LA VACCINATION CONTRE LA VARIOLE DATANT DE 1842.

мета, од којих су ипак већином порекла из наших српских крајева, али то је метано тамо на камаре, одвојено од света, само за ужу потребу ђака и професора. Ко је још други залутао тамо да види ту научну тековину? Годинама је доносио тамо пок. др Јосиф Панчић, кога не називају узалуд „оцем Јестаственице у Србији“; годинама су доносили тамо његови вредни ученици и последници, сада професори Велике Школе, као и други пријатељи науке. Нагомилавање драгоценог научног богатства није престало, и неће престајати. Али, у својој, тако да кажемо, безредности, која је производ не неумења и рђаве воље, све то стоји сложено, као што стоје ствари неког ко се тек доселио у неку тескобну кућу, и мора да трпа једно преко другог, до бољих времена. Такозвани „Народни музеј“, тј. Музеј старина, имао је одвајкада неке мале протекције, дошао је до неке своје куће, у којој је још све неуређено; али, Јестаственички музеј није још ни створен у Србији, иако су све њене школе прославиле толике своје обавезне јубилеје, иако су читави појасеви професора испраћени Богу на истину и већ неке друго и треће интелектуално колена стоји на позорници рада природних наука у Србији. Томе се, дакле мора учинити крај.”

У другом чланку, 26. новембра 1896. године, под насловом „Јестаствени музеј Српске Земље и неке околности“, упућеном „свима људима од просвете и пријатељима културног угледа Србије и Српског Народа“, стајало је и ово: „Да нам није пок. капетан Миша дао своју велелепну кућу, можда би и дан данас и Велика Школа, и Народна библиотека и гимназија, и сва богата природњачка скровишта, била где у каквој Цеханиној кући, ако не опет у којој трошној згради из прве владавине кнеза Милоша, као што је и дан данас Касација и Апелација, или као што беше до скоро Учитељска школа, или као што је и сад Богословија и неки делови Прве гимназије, а као што и остале седе под кирију. Ни седамдесетогодишња кнежевина, ни петнаестогодишња краљевина, не успеше да подигну што боље и што лепше у својој престоници за просвету, којом се толико размећемо, и у чему су државу већ многи окрузи претекли, као што то сведоче зграде школа у Ужицу, Крагујевцу, Зајечару, Пожаревцу, Шапцу итд. Ми ударамо гласом на реч „држава“, јер то су њене бриге, и она, и као крива страна, има да сноси ту бригу већ и стога, што се однекуд она увек набе, да, преко својих органа, случајно или неслучајно, уништи сваку приватну иницијативу, која је у другом свету, нарочито код Англо-Саса у Енглеској и Америци, толико добра донела. А како се и с државне стране може чинити пакост, има се доста прилика, да се то види. Академија се, иако наследница толикогодишњег Ученог друштва, сели по туђим кућама, Народна библиотека није више „библиотека“, већ магацин где се трпају књиге на камаре, Јестаствени музеј Велике Школе, то су пасторчад, где се из ћошка у ћошак гура она лепа тековина два научна нараштаја. Безнадежно погледа просвећени Србин на будућност научних блага, са срамотом и стидом, без сумње, уводи странца у ћилере, које ми зовемо, параде ради, „кабинетима“, да и не говоримо о томе да су тиме подвезане жиле свакоме развоју тих тековина и установа, које дају углед свакој просвећеној земљи, и сведоштво су њене културе. Србија код толиких својих јестаствених блага свију врста, не може, стога, да покаже великом научном свету, ни оно што има, ни оно што би имала да изнесе. Као све, тако нам је и то: скућено, бедно, јадно, жалосно, као да седимо под кирију у својој рођеној земљи, и, све се бојећи ваљда, да нам ко не откаже у невреме, па ништа не принављамо, а старо разоравамо. Нисмо чак ни добре кирајције и оно мало тековина својих великих предака.”

На крају, огорчени и побуњени патриотски и културни чланкописац истиче и похваљује рад иницијатора, па довикује нашој јавности: „Чујте нас, дакле, сви, и снисходите Српској књизи, Српској Просвети, Српскоме богоданом благу, којима је и намењено све оно што је чињено и што се чини: и за Академију, и за Народну Библиотеку, и за Јестаствени Музеј Српске Земље.”

Поклич и живо поведена пропаганда извршили су снажан притисак на владу и скупштину. Већ 4. фебруара 1896. године, председник владе Милутин Гарашанин поднео је на скупштинској седници предлог са својим личним усрдним залагањем и убедљивим образложењем. Његов предлог Скупштини је гласио: „да се фондовима, основаним за подизање Академијског Дома и Музеја Српске Земље, уступе сви остали фондови, добровољни прилози, завештања и други капитали ма кога порекла, који се налазе у Управи фондова и другим јавним касама, а који су према својој намени застарели и постали беспредметни, по одредбама чланова 928. и 930. Грађанског закона и тач. 15 правила за руковање капиталима у Управи фондова, све донде, док се не подигне зграда за Академију, Музеј и Народну библиотеку. Одлука о сваком поједином случају доносиће се Краљевским Указом на предлог Министра просвете и црквених послова, по саслушању Министарског савета и у споразуму са Државним саветом.” Кад је тај закон изгласан и ступио на снагу, председништво Академије наука објавио је 17. априла 1900. године, да је министар народне привреде отворио у Управи фондова партију од 217.912.50 динара у злату под именом „Фонд Српске Краљевске Академије Наука за подизање зграде Академије наука, Музеја Српске Земље и Народне Библиотеке.” Академија је 8. маја исте године одлучила, да се горњој суми дода и ранији њен фонд за зидање Дома, и оснује један заједнички под именом „Фонд за подигнуће Дома за Српску Краљевску Академију, Народну Библиотеку и Музеј Српске Земље.” Тај фонд износио је 1901. године 250.000 златних динара.

Упоредо с изнетим радом, Одбор је 1895—1899. године живо прикупљао добровољне прилоге, који су притицали преко повереника у унутрашњости земље. Међу повереницима су се истакли од лекара др Јарослав Кужељ у Чачку и др Јеврем Жујевић и др Никола Вучетић у Београду. Међу приложницима већих сума новаца биле су установе: Академија наука — 8.000 динара, Народна банка и Класна лутрија — по 1.000 динара; Окружне скупштине, ужичка и рудничка — по 600 динара, пожаревачка — 500 динара, неготинска — 250 динара, Београдски кредитни завод — 300 динара, Београдска трговачка банка — 150 динара, потпуковник у пензији Јован Голубовић и уредништво „Дела” — по 100 динара, и многи новчани заводи у унутрашњости. Одбор је саставио и „Упутства за прибирање и препарисање биљака, стена, минерала и фосила”, као и упутства о начину проматрања извесних природних појава, па је штампана упутства растурио по приступачној цени у народу, као и популарно написану броштуру о јестаственичким поукама, коју је израдио природњак Сима Тројановић. Тим путем је такође прикупљена извесна сума новца за образовани фонд. Прикупљани материјал Одбор је додељивао појединим јестаственичким заводима на Великој школи.

Крајем 1898. године учињен је први корак у смислу остварења замисли и уређења музеја у одређеној згради. Тај корак учинио је министар просвете Андра Борђевић решењем да се задужбинска зграда Стевче Михајловића преправи, и у њу усели етнографска збирка Народног музеја и Музеј српске земље. Почетком 1899. године, Одбор је приступио остварењу тог решења: израдио је план за преправку просторија у згради, и одредио новчана средства за израду музејског намештаја и замолио управ-

нике јестаственичких кабинета и завода на Великој школи, да из својих збирки издвоје материјал који би се пренео и изложио за први мах у Музеју. Управници су се својски одазвали и издвојили ове предмете:

из палеонтологије — збирку из каменог доба у Србији;

из зоологије — 1) збирку српских риба (највећим делом Панчићева); 2) збирку гмизаваца и водоземаца; 3) збирку птица и птичијих јаја; 4) збирку инсеката (највећим делом збирка Панчићевих скакаваца); 5) збирку шкољака и пужева из Србије и из Јадранског мора и 6) збирку зглавкара, црва и нижих животиња;

из ботанике — 1) збирку флоре Србије (осушене Панчићеве биљке и принове; 2) флору Босне и Херцеговине, Старе Србије и Македоније (флору манастира Хилендара, околине Солуна и Солунског залива); 3) лековите и технички важне продукте, као и цветове, плодове, семење, гљиве и друге биљке; 4) попречне и уздужне пресеке дрвећа разне дебљине, особито ређих врста;

из геологије и палеонтологије — 1) кости дилувијалних сисара (први из крагујевачког конака кнеза Милоша Великог), 2) збирку из појединих крајева Краљевине Србије; 3) збирку из Босне и Херцеговине, Црне Горе, Старе Србије и Македоније; 4) збирку изумрлих биљака и животиња из свију периода кроз које је српска земља пролазила; 5) збирку вулканских производа у српској земљи и 6) збирку српских метеорита;

из минералогije и рударства — 1) збирку минерала из Србије; 2) збирку руда из Србије; 3) збирку стена уопште и грађевинског камења и 4) збирку минерала из српске земље ван Краљевине.

У месецу априлу 1901. године преправке на музејској згради биле су завршене, те је започето преношење и размештање изложбених предмета у одређене просторије. Постављен је управник Музеја, професор гимназије и кустос Геолошког завода Велике школе Петар С. Павловић. Музеј је био готов и отворен 1903. године, а 1908. године добио је и свој засебан буџет, и постао самостална државна установа под називом „Музеј српске земље“.

За време првог светског рата многи музејски предмети су или оштећени или упропашћени. По завршетку рата, Музеј је поново доведен у исправно стање, и имао је у Стевчиној згради зоолошко-минералогско, геолошко-палеонтолошко и етнографско одељење, а у засебној закупљеној згради на Врачару ботаничко одељење. Због предвиђеног рушења Стевчине зграде, одељења која су била смештена у њој премештена су 1938. године у зграду бивше Зделарове гимназије у Његошевој улици. Изложбени предмети остали су ту у сандуцима све до 1945. године, када је у истој згради отворен „Природњачки музеј српске земље“, у коме се и данас налази. Означени назив дао му је један од његових бивших управника, професор Боривоје Ж. Милојевић. Етнографски музеј био је пресељен 1945. године у средњу зграду између и иза два двора, а пред рушење исте зграде премештен је у садању зграду прекопута Коларчевог народног универзитета.

Ботаничка башта и Природњачки музеј допуњени су оснивањем у Београду и Зоолошког врта. Врт је подигла, попунила и уредила Градска општина у Београду на доњем простору Малог Калемегдана, до Душанове улице, у међупростору доњих зидина београдске тврђаве.

Рад на оснивању лекарских музеја застао је дуже време после првог и прерано учињеног покушаја у Војној болници у Београду 1844. године. За све то време, иако лишен свог засебног и властитог музеја, лекарски музеј уствари је постојао делимично у саставу Природњачког музеја како у погледу извесног дела изложбених предмета, тако и у погледу

сарадње извесних лекара при попуњавању музеја. Поред др Панчића, који је створио при музеју прву збирку лековитог биља, и поред лекара пуковника др Саве Петровића, који га је у томе свесрдно и зналачки помогао својим делом „Лековито биље Краљевине Србије” и својом збирком лековитог биља, исти музеј су обогатили својим збиркама и лекари др Лаза Докић и др Радмило Лазаревић (збирком лептирова), као и др Бока П. Јовановић.

Рад на оснивању засебног лекарског музеја поникао је тек почетком овог века, захваљујући и овде приватној иницијативи, прихваћеној и помогнутој од стране државе. Прва мисао о томе јавила се међу оснивачима „Друштва за чување народног здравља”, основаног у Београду 1902. године на иницијативу др Радивоја Вукадиновића, др Слободана Рибникара и капетана др Владимира Поповића. Јасније и одређеније ту мисао је први изнео председник истог друштва и уредник покренутог часописа друштва др Милан Јовановић-Батут. О томе је исти часопис под називом „Здравље” објавио 1913. године ове историјске податке:

„Јула 21, 1905. године, др Милан Јовановић-Батут изнео је предлог на седници „Друштва за чување народног здравља”, да се у Београду оснује „Здравствени музеј”, и поднео списак предмета који би се за тај музеј прикупили. Главни одбор Друштва за чување народног здравља одмах је прихватио тај предлог, а када је и Српско друштво Црвеног крста приложило у ту сврху 3.000 динара, онда се 1912. године приступило извођењу те замисли. Здравствени музеј налази се сада у згради „Россија” (данас зграда хотела и кафане Москва), и у музеју се налазе модели појединих органа човечијег тела, слике разних заразних болести, све спремно као помоћна средства за држање јавних популарних предавања; даље, ту је изложена и збирка прикупљених хлебова из разних крајева Србије, разни други модели и хигијенске слике, планови сељачких кућа, слике летњиковаца за слабуњаву децу, школе за сеоске домаћице, разни штампани формулари, поуке и брошуре о чувању здравља и нези болесника итд. Одређен је и нарочити Одбор, који ће се старати за даље попуњавање Музеја изложбеним предметима. На Балканској изложби, приређеној 1907. године у Лондону, учествовало је и наше Друштво за чување народног здравља, и изложило награђене планове сељачких кућа са упутствима и предрачунима; даље, ту су биле изложене и слике наших летњиковаца за слабуњаву децу, наших школа за сеоске домаћице, и разна наша друштвена штампана издања. Рад нашег Друштва за чување народног здравља нашао је леп одзив и у великом енглеском медицинском часопису „Lancet”, у његовом изнетом извештају о изложби, а наше Друштво добило је награду „Grand Prix”. Потоње ратне неприлике на Балкану спречиле су потпуно уређење Здравственог музеја.

Следећи по реду оснивања лекарски музеј основао је, попунио и уредио заузимљиви научни радник, професор др Милован Миловановић, шеф и оснивач Судско-медицинског завода Медицинског факултета у Београду на Врачару. Основан 1923. године, тај музеј је у 1935. години, у години прославе петнаестогодишњице оснивања Медицинског факултета у Београду, већ имао 709 музејских предмета.

Први пример стварања лекарског музеја ради приказивања историјског развоја српске медицине учинио је 1938. године заслужни и плодни историограф наше медицине др Ристо Јеремић. Своју замисао извео је у саставу и уз свесрдну научну, моралну и материјалну помоћ Централног хигијенског завода у Београду. Прикупљену, богату и разноврсну музејску историјску грађу и документацију, као и исто тако богату библиотеку старих и ретких књига, часописа и брошура, и архиве старих лекарских

рукописа разместио је у витринама, стакленим орманима и на зидовима двеју соба истог завода на првом спрату са источне стране према Кара-Борбевом парку. Иако у скромним и почетним размерама, музеј, библиотека и архива били су снабдени драгоценим и ретким историјским документима, и садржали, између осталог, и урамљени оригиналан план „Алексиначког карантина Светлог Књаза Србског Милоша Обреновића”, како је гласио назив истог плана. На несрећу наше опште и медицинске културе и наших тешко стицаних културних тековина, та наша културно-медицинска тековина уништена је последњих дана окупације. Сви покушаји њеног оснивача, као и покушаји с наше стране, да се непосредно после рата пронађу и спасу макар и остаци те културне установе, остали су безуспешни.

Нов покушај да се оснује и уреди сличан музеј, који би дао преглед историјског развоја српске медицине, учињен је 1950. године у оквиру Српског лекарског друштва и на заузимање његове Секције за историју медицине и фармације, образоване те године. Обнова покушаја наишла је у почетку на озбиљне техничке тешкоће, проистекле из разарања и пустошења у Београду и нашим градовима у другом светском рату. Губици који су тиме нанети нашој народној култури, просвети и нарочито историјским документима најбоље се огледају на символу остатка изгореле Народне библиотеке у Београду, изложеном у малој али речитој и убедљивој витрини на улазу у читаоницу садање, импровизоване на брзу руку, Народне библиотеке код Калемегдана, у виду угљеничних остатака књига и рукописа нађених на згаришту. Сличну судбину доживеле су и лекарске библиотеке и архиве многих марљивих колекционара лекара и апотекара. Међу тим губицима нарочито су ненадокнадиви губици наших највећих приватних библиотека и архива, као што су библиотеке др Владана Борбевића у Битољској улици, др Јована Данића у Гепратовој улици, др Војислава Кујунџића у Јакшићевој улици, генерала др Симе Карановића и других. Све те библиотеке и архиве рукописа, забележака и докумената старијих лекара, а и друге мање у Београду и градовима у унутрашњости, које су представљале и саме собом музеје лекарских старина, нестале су неповратно у пламену, изазваном непријатељским авионским бомбама, или су уништене на други начин.

Упркос тих затечених објективних тешкоћа, и на упорно и истрајно заузимање Управе Секције, крајем 1954. године већ су се показали први резултати прикупљања сачуваних историјских докумената. Напори Управе Секције око тога у прво време били су усредсређени на коришћење затеченог музејског материјала, насланог на гомилу у великим и пренатрпанним орманима у ходницима Лекарског дома. Током прве зиме претражене су у тим хладним ходницима у прашљивим орманима, и у закључаној таванској собици, гомиле свакојаких наших и страних старих књига и часописа, илустрација и календара, инвентара, дневника, забележака, аката, рукописа, диплома, повеља, планова, скица и другог сличног материјала. У тој хрпи, слаганој на гомилу годинама, највећи део је био без вредности, те је предложено, по сачињеном списку, Управном одбору Српског лекарског друштва да се преда у „Отпад”, што је и прихваћено и учињено. Други део од историјског значаја издвојен је и сачуван за припрему Музеј.

Следеће године претражени су и остаци бившег Музеја Централног хигијенског завода, који су били разбацани по бетонском поду у једној подрумској просторији тог завода, у којој је вршио попис истог материјала службеник Завода (Килибарда). Међу нађеним и издвојеним музејским материјалом најзначајнији су били комплети „Библиотеке Централног хи-

гијенског завода за историју здравствене културе Југославије и Балканског полуострва” и нека друга старија издања од историјског значаја, као и сандучић са извабеним бешичним камењем, лична својина управника бившег Музеја ЦХЗ, др Ристе Јеремића, из времена његовог предратног хируршког рада у Тузланској болници.

Упоредо с овим радом и током првих 5 година, Управа Секције за историју медицине и фармације усменим и писменим распитивањем добављала је обавештења о сачуваном музејском материјалу у породицама помрлих старијих лекара, па је одмах ступала у личну везу с таквим породицама. После прегледа таквог сачуваног материјала, и на тражење да се он уступи за Музеј Српског лекарског друштва, лекарске породице радо су се одазивале, те је с те стране притицао на поклон у фонд Музеја драгоцен материјал. Имена многобројних даровалаца објављивана су редовно сваке године у „Годишњем извештају Управног одбора Српског лекарског друштва”, уз захвалност Друштва на учињеном поклону. Подробнији извештај о чувању тог драгоценог музејског материјала у лекарским породицама и његовом уништавању под окупацијом, као и његовом спасавању од вероватног даљег ишчезавања заслужује да буде изложен у засебном мемоарском напису. Том сабраном материјалу председник Секције додао је и своју приватну музејску збирку и лекарску архиву са ретким старим нашим књигама и броштурама а додат је и знатан материјал набављен куповином. У њему је најзначајнији уметнички сликарски рад ратног сликара Милана Миловановића „Пољска болница на зимском конаку при повлачењу кроз Албанију”.

По стварању довољног фонда прикупљеног музејског материјала, Управа Секције, на своје тражење, добила је од Управног одбора Лекарског друштва једину расположиву просторију за размештање изложбеног материјала. То је наставак главне сале према улици, одвојен од сале тројим застакљеним трокрилним вратима, која при отварању увећавају просторију за веће лекарске скупове. У добијеној изложбеној просторији изведене су на предлог и по плану Управе Секције незнатне адаптације: затворена су једнострука спољна и двокрилна врата према суседној соби на савској страни и у њиховом удубљењу израђен застакљен орман с полицама; двострука двокрилна врата на зиду са супротне стране, од раније затворена према суседном стану, искоришћена су за израду ормана с полицама у њиховом међупростору, и у њему је уређена Библиотека и Архива Музеја; четвртина просторије на пола метра одстојања и дуж уличних прозора заузела је уздужна витрина, израђена на предлог и по скици Управе Секције; затечена два затворена ормана у зидовима око поменутих врата ослобођена су дрвених затварача и застакљени, па су са својим полицама послужила такође за витрине са изложбеним музејским предметима.

После изведене адаптације просторије, приступљено је планском и систематском размештају припремљеног музејског, библиотечног и архивског материјала. Поред попуњавања витрине и застакљених зидних ормана изложбеним предметима са легендама и објашњењима испод њих, и поред попуњавања Библиотеке ретким старим књигама, броштурама и часописима, а Архиве такође ретким лекарским рукописима, писмима, рефератима, мемоарима, албумима слика и појединачним и групним сликама-фотографијама лекара и лекарског рада у миру и ратовима, испуњене су исто тако и све површине зидова у музејској просторији. Изложени зидни предмети су махом фотографски ликови истакнутих и заслужних лекара са најкраћим легендама и објашњењима испод слика или су на зидовима застакљене ретке старе, домаће и стране дипломе и повеље на-

ших лекара. У међупростору између главне и музејске сале изложена су 5 паноа на гвозденим ногарима са великим застакљеним рамовима и у њима ретке слике и цртежи о раду наших лекара у рату 1876. године, на солунском фронту и у народноослободилачком рату.

Упоредо с радом на попуњавању и уређењу Музеја, Библиотеке и Архиве, Секција за историју медицине и фармације организовала је и развијала још и научни рад на истраживању и упознавању наше медицинске културне прошлости и на популаризацији те гране наше националне културе. То је постигано на редовним научним и стручним састанцима са дискусијом и на повременим свечаним састанцима и манифестацијама приликом прослављања јубилејних догађаја у нашој медицинској културној прошлости. Тај рад је регистрован у редовним „Годишњим извештајима“ Управног одбора Српског лекарског друштва.

Образована 12. фебруара 1950. године на састанку 12 оснивача чланова Српског лекарског друштва под председништвом председника Друштва проф. др Уроша Јекића, Секција за историју медицине и фармације успела је да после 5 година покаже први свој потпуни успех. Он се огледао у свечаном отварању „Музеја српске медицине Српског лекарског друштва“, које је извршио председник Друштва, проф. др Радивоје Беровић на дан 6. новембра 1955. После отварања, председник Секције изнео је укратко историју постанка и развоја те најновије научне, културне и васпитне установе Српског лекарског друштва.

Прикупљен, срећен и изложен у просторијама Дома Српског лекарског друштва, у витринама, застакљеним орманима и на зидовима и паноима, богат и разноврстан музејски материјал је не само украс просторија и понос наших лекара, већ пружа гледаоцу и читаоцу живу слику развоја наше медицинске културе. У свом Годишњем извештају, штампаном у књизи 1955. године, Управни одбор Српског лекарског друштва обележио је ту своју најновију тековину као „велику културну и научну институцију у нашој земљи“. Он је додао и то да „сматра за своју дужност да на овом месту најтоплије захвали и истовремено подвуче иницијативу, агилност и љубав, коју је показала Секција за историју медицине и фармације за покретање овако значајне установе“.

Скоро у исто време поникле су сличне културне установе и на другим странама. Професор историје фармације на Фармацеутском факултету у Београду доктор фармацеутских наука Андра Мирковић основао је и богато снабдео збирком изложбених предмета „Фармацеутски музеј“ при Фармацеутском факултету. Иницијативом начелника Војносанитетске управе генерал-пуковника др Гојка Николића основан је и снабдевен у Војномедицинској академији „Музеј санитета НОБ“, а иницијативом председника Медицинског одељења Српске академије наука и уметности академика проф. др Косте Тодоровића основан је у саставу тог одељења Музеј српске средњовековне медицине.

Музеј српске медицине Српског лекарског друштва, попуњаван током 15 година, добио је данас завршен облик. Он привлачи пажњу наших и страних посетилаца, и он је не само просветна и васпитна установа за нове генерације наших лекара и осталих здравствених радника, већ је и најновија научна тековина наше медицинске историографије. Идеја о његовом оснивању јавила се једновремено с оснивањем Секције за историју медицине и фармације Српског лекарског друштва као неопходно помоћно средство научног рада, а концепција уређења и попуње музеја јавила се као резултат најновијих научно-истраживачких радова у области историје. Ови резултати огледају се у експонатима Музеја историје српске медицине. Сами ра-

дови проистекли су са разних извора и страна, и знатно су допунили и продубили нашу националну грану науке која се бави прошлошћу домаће медицинске и фармацеутске културе.

Нове научне тековине обогатиле су најпре наша сазнања о нашој средњовековној медицини и фармацији. Док је наша старија историографија медицине и фармације на основу филолошких открића знала само за зачетак манастирске медицине по угледу на византијске манастире, и за прве наше манастирске болнице створене заузимањем Светог Саве у Хилендару и Студеници, касније у Дечанима и другде, као и за прве медицинске одредбе у манастирским типичима, дотле су најновија открића показала и богате почетке световне медицине. Прво откриће учинила је научна екипа Српске академије наука и уметности, одаслата на челу с историчаром Борбем Радојичићем у манастир Хилендар 1952. године. У библиотеци манастира она је открила и микрофилмовала редак сачуван докуменат, који представља енциклопедију српске средњовековне медицине, дебелу књигу, исписану српским средњовековним језиком. То дело започели су проучавати и коментарисати научни сарадници Академије, др Реља Катић и др Лазар Станојевић у расправама „Хилендарски медицински кодекс”, „Терапијски кодекси српске средњовековне медицине”, „Спис о заразним болестима из Хилендарског медицинског кодекса”, „Спис о утврђивању болести помоћу мокраће у Хилендарском медицинском кодексу”. Први од поменутих историчара наставио је рад у истом правцу и у издању Српске академије наука и уметности објавио 1958. монографије „Медицина код Срба у средњем веку” и 1965. године „Појаве и сузбијања заразних болести код Срба 1202—1813. године”. У њима је објавио и податке из других откривених средњовековних медицинских списа, званих „врачебници”, као што је „Хоргошки врачбеник” чуван у Прашком музеју, и други чувани у библиотеци у Москви, као и српски препис најстаријег бугарског средњовековног теолошко-медицинског писца егзарха Јоана. У потврду богато засноване манастирске медицине, педијатар др Урош Ружичић започео је и проучавање медицинских мотива у сликарству средњовековних манастирских фрески. Значајно откриће учинили су и црногорски архивисти и историчари културе, Ристо Ковјанић и Илија Стијепчевић монографијом „Курлтурни живот старог Котора” у издању Историјског института на Цетињу, 1957. године, а први од ове двојице и Славко Мијушковић у монографији „Грађа за историју српске медицине” у издању Српске академије наука и уметности 1964. године. Тим открићима је обелодањен и богат почетак стварања српске средњовековне медицине на Приморју под утицајем западне, италијанске световне медицине. О целокупном том расцвету средњовековне медицине изнео је документованије податке др В. Станојевић у расправи „L'origine et L'ascension de la Médecine Serbe au Moyen Age” (87e Congrès des Sociétés Savants, Paris, 1962), и у студији „Порекло балканске медицинске културе” (Зборник Секције за историју медицине и фармације СЛД, 1965).

Новији рад обогатио је открићима и сазнањима и новију историју медицине и фармације. Тај рад је био усредсређен великим делом у Медицинском одељењу САНУ и у Секцији СЛД са њеном богатом збирком докумената, библиотеком ретких старих књига и рукописа и многим сачуваним лекарским архивама, дневницима и мемоарима. Ту прикупљену грађу обрађивали су сарадници Секције у предавањима и симпозијумима са дискусијама на приређиваним научним састанцима и у расправама, штампаним у два „Зборника”, 1960. и 1965. године. Ту грађу обрађивао је и др В. Станојевић у низу студија објављених у часопису „Српски архив за целокупно лекарство” и у два обимна рукописа, које је откупила Српска

академија наука и уметности. Тај рад су унапређивали и у новосадском научном средишту историчар фармације др Андра Мирковић у погледу испитивања прошлости фармације на тлу Војводине, и историчар медицине др Урош Крстић- који је јасније оцртао почетне контуре наше новије медицине крајем 18. века и открио лекарски рад и дисертацију из 1757. године првог војвођанског Србина лекара Јована Апостоловића, а ускоро приказао и дело другог лекара у том раздобљу, Петра Милорадовића. Санитет ЈНА, основаним музејом и библиотеком при ВМА, прикупљеном историјском грађом о раду санитета у народноослободилачком рату, објављеном у Војносанитетском прегледу, и у делу пуковника др Борба Драгића „Санитетска служба у партизанским условима ратовања”, у издању Војног дела 1959, — у многоме је осветлио и ту најновију страну наше историје медицине и фармације.

Vladimir STANOJEVIC

LE MUSÉE DE LA SOCIÉTÉ MÉDICALE SERBE

Le travail sur la formation des Musées Médiaux a commencé en 1844, moment où sur l'intervention du Préfet du Service de la Santé de l'Armée, a été rassemblée et organisée une collection dite „Le Muséum des raretés”. Cette collection a été installée dans le vieil hôpital à Palilula. Les objets rassemblés dans le Musée ont été répartis en trois catégories: „Les dégénérés et les monstres à la suite de quelque maladie d'hommes”, ainsi que „Les maladies de divers animaux”. et „Divers animaux et divers minéraux et pierres”. Cette collection a été perdue en partie par manque des soins nécessaires la partie restante a été transportée au Lycée afin de compléter la collection de Pančić.

La fondation d'un Musée Médical spécial ce rattache au nom du Dr. Batut, président de „La société pour la sauvegarde de la santé publique”, qui a ouvert avec l'aide matérielle de la Société de la Croix Rouge, dans ses locaux et dans l'immeuble de la „Rossia Foncière” un „Musée de caractère hygiénique” qui avait pour but d'exercer une influence éducative et instructive en général. Le Deuxième Musée Médical a été fondé et organisé par le Dr. Milovan Milovanović, professeur de la médecine légale à l'Institut de la Médecine Légale près de la Faculté de Médecine.

Le premier Musée Médical présentant le développement historique de la médecine serbe, a été organisé en 1938 à l'Institut Central d'Hygiène à Belgrade par l'historien renommé le Dr. Risto Jeremić. Ce Musée a été détruit pendant la guerre.

L'initiative pour l'actuel Musée de la Société Médicale Serbe se situe en 1950, douze médecins en sont les fondateurs ayant formé „La section pour l'histoire de la Médecine et de la Pharmacologie”, et depuis ce temps le travail sur le rassemblement des archives et de la littérature a commencé. Grâce à l'engagement cordial et enthousiaste de la direction de cette Section Médicale Serbe, le Musée

a reçu sa forme définitive. La collection du Musée est exposée dans des vitrines, dans des armoires vitrées, ainsi que sur les murs et les panneaux. La collection riche et variée du Musée et les archives montrent aux spectateurs l'aspect vivant du développement de notre culture médicale et exercent une influence scientifique, éducative et instructive. Etant aussi la décoration des locaux de la Société Médicale Serbe cette collection attire l'attention et la curiosité non seulement de nos médecins, mais aussi très souvent celle des visiteurs étrangers.

ДИПЛОМА ЧЛАНОВА СРПСКОГ
ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА.
LES DIPLOMS DES MEMBRES DE
SOCIÉTÉ MÉDICALE.

СРПСКО ЛЕКАРСКО ДРУШТВО

НА СВОМЕ САСТАНКУ 12 Јануара 1880 ГОДИНЕ

избрало је

исподписа *Др Милош Милошевић*

за члана *СРПСКОГ* члана.

И ИЗДАЈЕ МУ НА ТО ЧЛАНСТВО ОВУ ДИПЛОМУ.

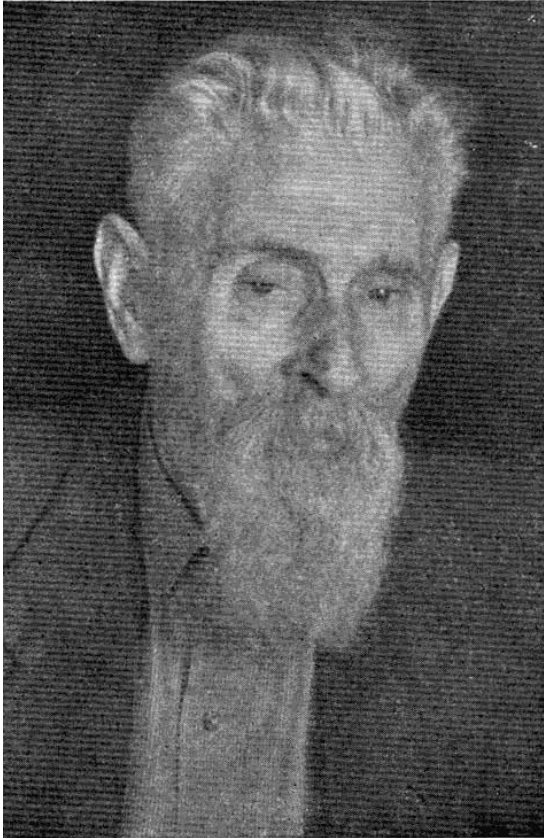
У Београду 12 Јануара 1880 године.

СЕКРЕТАР
СРПСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА

Милош Милошевић

ПРЕДСЕДНИК
СРПСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА

Др Милош Милошевић

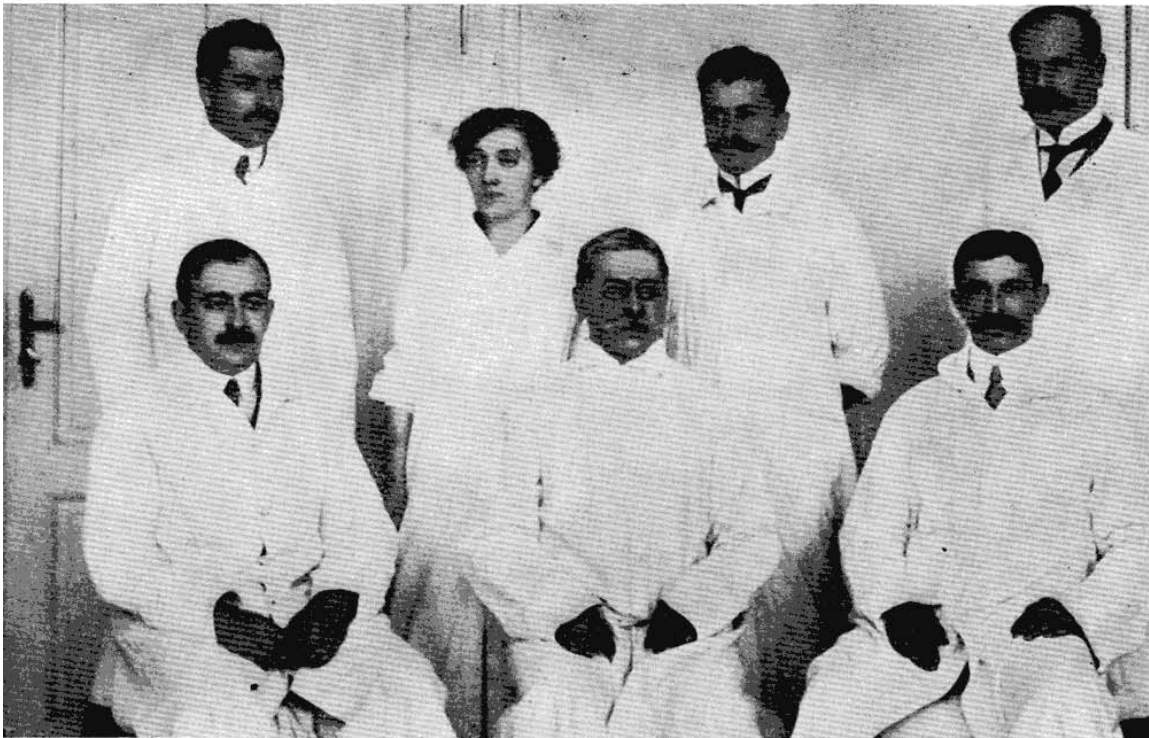
ДР РИСТА ЈЕРЕМИЋ, ОСНИВАЧ
ЛЕКАРСКОГ МУЗЕЈА У ЦЕНТРАЛ-
НОМ ХИГИЈЕНСКОМ ЗАВОДУ У
БЕОГРАДУ.

DR. RISTA JEREMIĆ, FONDATEUR
DU MUSÉE MÉDICAL DANS L'IN-
STITUT CENTRAL D'HYGIÈNE À
BELGRADE.

ПРОФЕСОР ДР МИЛАН ЈОВАНОВИЋ
БАТУТ, ОСНИВАЧ ХИГИЈЕН-
СКОГ МУЗЕЈА ДРУШТВА ЗА ЧУ-
ВАЊЕ НАРОДНОГ ЗАДРАВЉА.

PROFESSEUR DR. MILAN JOVANO-
VIC-BATUT, FONDATEUR DU MU-
SÉE D'HYGIÈNE DE LA SOCIÉTÉ
POUR LA PRÉSERVATION DE LA
SANTÉ PUBLIQUE.

ГРУПА ЛЕКАРА ХИРУРШКОГ ОДЕЉЕЊА ДРЖАВНЕ БОЛНИЦЕ У БЕОГРАДУ ПРЕД БАЛКАНСКИ РАТ. У СРЕДИНИ ШЕФ ДР ВОЈИСЛАВ СУБОТИЋ, ДЕСНО ДР ЛЕО КОЕН, ЛЕВО ДР НИКОЛА КРСТИЋ, ПОЗАДИ, С ЛЕВА, ДР СОЛОМОН АЛКАЛАЈ, ДР БУКИЋ ПИЈАДЕ, ДР СЛАВКО МИХАЈЛОВИЋ И НЕИДЕНТИФИКОВАНА.

UN GROUPE DE MEDECINS DE LA SECTION CHIRURGICALE DE L'HOPITAL D'ETAT A BEOGRAD, AVANT LA GUERRE DES BALKANS, AU MILLIEU LE CHEF DR. VOJISLAV SUBOTIC, A DROITE DR. LEON KOEN, A GAUCHE DR. NIKOLA KRSTIC, AU SECOND PLAN A GAUCHE DR. SOLOMON ALKALAJ, DR. BUKIC PIJADE, DR. SLAVKO MIHALOVIC ET MEDECIN NON IDENTIFIE

ДР СИМА МИЛОШЕВИЋ, ПОГИ-
НУО У СЕЛУ ВРБНИЦИ НА СУТ-
ЈЕСЦИ 1943.

DR. SIMA MILOSEVIC, TOMBE AU
VILLAGE DE VRBNICA SUR LA
SUTJESKA EN 1943

МИЛЕВА СТАНОЈЕВИЋ, БОЛНИ-
ЧАРКА ВАЉЕВСКОГ ПАРТИЗАН-
СКОГ ОДРЕДА, ПОГИНУЛА 1943.
ГОДИНЕ НА ВУЧЕВУ.

MILEVA STANOJEVIC, INFIRMIERE
DE L'ÉCHALON DES PARTISANS
DE VALJEVO, TOMBEE EN 1943. A
VUCEVO

ЗОРА ПЕТРИЋ, БОЛНИЧАРКА У
РАЗНИМ ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕ-
ДИМА, ПОГИНУЛА 1945. ГОДИНЕ
КОД СЕЛА ВРБОВЦА.

ZORA PETRIC, INFIRMIERE DANS
DE DIVERS ÉCHALONS DES PAR-
TISANS TOMBÉE 1945. PRÈS DU
VILLAGE VRBOVAC.